

MCHANGO WA MBINU ZA KUFUNZIA KATIKA KUIMARISHA UMILISI WA MWANAFUNZI KUHUSU VIPENGELE VYA SARUFI YA KISWAHILI NCHINI KENYA

Leah W. Mwangi na Leonard Chacha M.

IKISIRI

Lugha ya Kiswahili hufunzwa kama somo la lazima katika shule zote za msingi na upili nchini Kenya. Hii ni baada ya serikali ya Kenya kutambua jukumu muhimu linalotekelezwa na lugha hii. Wanafunzi wengi wa Kiswahili nchini Kenya hujifunza lugha hii kama lugha ya pili (kuanzia sasa L2). Ujifunzaji wowote wa L2 hufanikishwa kwa kupitia uwiano wa njia mbili kuu: ujifunzaji rasmi unaofanyika darasani na upataji lugha. Ufanisi katika ujifunzaji wa lugha darasani huweza kuathiriwa na mambo kama vile: mbinu za kufunzia wanazotumia walimu, hali ya kisaikolojia ya mwanafunzi, uwezo wake, vitabu vya kiada anavyotumia miongoni mwa mambo mengine. Katika makala haya tulilenga kutathmini mchango wa mbinu za kufunzia wanazotumia walimu wa shule za upili nchini Kenya katika kuimarisha umilisi wa mwanafunzi kuhusu vipengele vya kisarufi. Ufunzaji wa dhana ya kirai nomino (KN) ambayo ni kipengele kimojawapo cha sarufi ya Kiswahili ulitathminiwa. Njia zilizotumiwa kufunzia dhana hii zilichukuliwa kuwa kiwakilishi cha njia zilizotumiwa kufunzia dhana zinginezo za sarufi ya Kiswahili. Aidha, umilisi wa wanafunzi kuhusu dhana ya KN ulichukuliwa kuwakilisha umilisi wa wanafunzi kuhusu dhana zinginezo za sarufi ya Kiswahili. Mahitimisho tuliyoyatoa katika makala haya yalitokana na utafiti tulioufanya katika Kaunti ya Nyandarua nchini Kenya.

1.0 UTANGULIZI

Kulingana na Cook (2000) na Krashen (1981), binadamu yeyote mwenye akili razini ana uwezo wa kipekee wa kujifunza lugha. Uwezo huu hutokana na kifaa maalum kinachopatikana katika akili ya binadamu kinachomsaidia katika kuimudu lugha. Uwezo wa kuimudu lugha humtofautisha binadamu na wanyama wengine. Nchini Kenya, wanafunzi wa lugha ya Kiswahili hujifunza lugha hii kama lugha ya pili (kuanzia sasa L2). Kwa mujibu wa Richards na Theodore (1986), ufunzaji wowote wa L2 hufanyika kwa uwiano wa mbinu mbili: upataji lugha na ufunzaji rasmi wa lugha unaofanyika katika mazingira ya darasani. Mawazo haya yanaungwa mkono na wataalamu na watafiti wengi wa ufunzaji/ujifunzaji wa L2. Mafanikio ya mwanafunzi wa L2 ya kujifunza lugha huchangiwa na mambo mengi hususan: mbinu za kufunzia wanazotumia walimu, hali ya kisaikolojia ya mwanafunzi, uwezo wake, vitabu vya kiada anavyotumia miongoni mwa mambo mengine. Walimu wanaofunza Kiswahili nchini Kenya tayari huwa wamefunzwa mbinu za kufunzia lugha ya Kiswahili kabla ya kuhitimu kwao kuwa walimu. Hata hivyo, kama anavyosema Ellis (1994) ni sharti mbinu anazotumia mwalimu kufunza ziwiane na njia za kujifunza za wanafunzi wake ndipo ujifunzaji lugha uweze kufanyika darasani. Ni katika muktadha wa maelezo haya, ambapo utafiti huu ulifanywa ili kutathmini mbinu walizokuwa wakitumia walimu wa shule za upili nchini Kenya na mchango wake katika kuimarisha umilisi wa wanafunzi kuhusu vipengele tofauti vya sarufi ya Kiswahili.

1.1 Mbinu Zilizotumiwa Kupata Data

Mahitimisho ya utafiti huu yaliafikiwa baada ya kutekeleza utafiti uliowashirikisha wanafunzi 117 wa kidato cha nne kutoka shule tatu za upili wilayani Nyandarua ya Kati. Wanafunzi hawa walichaguliwa kwa kuzingatia kuwa tayari walikuwa wamefunzwa dhana hii ya KN katika kidato cha tatu na pia walikuwa wazungumzaji wa Kiswahili kama L2. Shule zilichaguliwa kwa misingi ya matokeo ya kila shule katika mtihani wa kitaifa. Wanafunzi walitakiwa kujibu maswali ya aina mbili, kila aina ikiwa na maswali kumi kuhusu dhana ya KN. Maswali haya yalilenga kutathmini kiwango cha umilisi waliokuwa nao wanafunzi hawa. Baadaye hojaji zilitolewa kwa wanafunzi hawa ambapo mbinu mbalimbali za kufunzia sarufi zilipendekezwa. Wanafunzi hawa walitakiwa kuchagua mbinu ambayo mwalimu wao alitumia kufunzia dhana ya Kirai Nomino (KN) katika Kiswahili. Hii ilichukuliwa kuwa mbinu ambayo walimu hawa hutumia kufunzia dhana zinginezo za kisarufi. Kando na haya, walitakiwa kutaja sababu ambazo zilichangia kupata ugumu wa kuyajibu maswali ya zoezi la utafiti.

Fauka ya haya, walimu wa Kiswahili walishirikishwa katika utafiti huu. Hawa walitakiwa kutaja mbinu waliyotumia kufunzia dhana ya KN. Hii ilichukuliwa kuwa mbinu ambayo wao hutumia kufunzia vipengele vingine vya kisarufi.

2.0 MATOKEO YA UTAFITI

Katika sehemu hii tutathmini umilisi wa wanafunzi wa shule za upili nchini Kenya kuhusu dhana ya KN katika Kiswahili. Aidha, tutabainisha mbinu za kufunzia zinazotumiwa na walimu kufunzia dhana hii ya KN pamoja na kutathmini mchango wake katika kuimarisha umilisi wa wanafunzi kuhusu.

2.1 Umilisi wa Wanafunzi Kuhusu KN cha Kiswahili

Licha ya kuwa wanafunzi walioshiriki katika utafiti huu walikuwa wamefundishwa dhana ya KN cha Kiswahili, umilisi wao kuhusu dhana hii ni wa kiwango cha chini na kwa hivyo hautoshi. Mbinu ya kijarabati ya “chi-square” ilionyesha kuwa wanafunzi hawa hawana umilisi wa kubainisha KN cha Kiswahili katika sentensi. Hii ni baada ya wanafunzi kuonyesha umilisi wa kiwango cha asilimia 51.9 katika hali wastani. Hitimisho hili linaweza kuafikiwa kwa sababu zifuatazo:

Katika kulijibu swali lililohusu utunzi wa sentensi na kisha ubainishaji wa KN katika sentensi hizo, wanafunzi (asilimia 18.8) hawakuweza kutunga wala kubainisha muundo wowote ule wa KN cha Kiswahili. Kuna wengine ambao walitunga sentensi ambazo zilikuwa na kipengele hiki cha kimuundo, lakini wakashindwa kukibaini. Vivyo hivyo, katika swali lililohusu ubainishaji wa miundo ya KN katika sentensi ambazo tayari zilikuwa zimetungwa na mtafiti, wanafunzi (asilimia 8.5) walishindwa kubainisha muundo hata mmoja wa KN katika sentensi hizo.

Aidha, wanafunzi wengi walifanya makosa mbalimbali kuhusiana na sifa za KN cha Kiswahili. Kwa mfano, walishindwa kubaini sifa kuu za dhana hii kama vile neno kuu linalotawala KN cha Kiswahili. Wengine walionesha ugumu kubaini mipaka ya KN katika sentensi walizozitunga. Kwa hali wastani, wanafunzi asilimia 45.7 walionesha umilisi kuhusiana na sifa mbalimbali za KN huku asilimia 54.7 wakionesha matatizo kuhusiana na sifa hizo za KN cha Kiswahili.

Tukizingatia uamilifu wa KN katika sentensi, asilimia 79.5 ya wanafunzi katika hali wastani walikuwa na umilisi kuhusiana na KN ambacho kina uamilifu wa kiima na ambacho

aghalabu hutokea mwanzoni mwa sentensi. Kwa upande mwingine, ni asilimia 36.0 ya wanafunzi waliodhihirisha umilisi kuhusu virai nomino ambavyo vilikuwa na uamilifu wa aina nyingine yoyote. Mathalani, KN kilichokuwa na uamilifu wa kuwakilisha yambwa katika sentensi ya Kiswahili.

Tukirejelea miundo mbalimbali ya KN cha Kiswahili, kundi kubwa la wanafunzi (asilimia 65.8) waliweza kutunga muundo mmoja hadi miundo minne ya KN. Ni wanafunzi wachache sana (asilimia 5.1) ambao walionesha umilisi wa kutunga zaidi ya miundo mitano ya KN. Kando na hayo, wanafunzi walionesha umilisi wa kiwango cha juu wa kutunga baadhi ya miundo huku wakikosa umilisi wa kutunga au kubainisha miundo mingine. Matokeo haya yanaashiria kuwa wanafunzi hawa walikumbwa na matatizo katika ujifunzaji wa dhana hii. Baadhi ya visababishi vya matatizo haya ni mbinu za kufunzia walizotumia walimu kama tutakavyoona hapa chini.

2.2 Mbinu za Kufunzia KN Walizotumia Walimu

Kutokana na majibu ya walimu na wanafunzi, mbinu ambazo zilichaguliwa na wanafunzi au kupendekezwa na walimu zinaweza kuwekwa katika makundi manne ifuatavyo:

2.2.1 Mbinu Inayojikita kwa Mwalimu

Katika mbinu hii, mwalimu ndiye nyenzo muhimu, ndiye hufanya kila kitu darasani kwani yeye ndiye “anayejua.” Katika muktadha wa makala haya, mwalimu hueleza maana ya dhana anayofundisha na kutoa mifano mingi huku wanafunzi wakisikiliza. Baada ya somo, huwapa wanafunzi kazi aghalabu iliyo katika vitabu vya kiada wanavyotumia kisha baada ya kusahihisha kazi za wanafunzi huwapa masahihisho ya maswali yaliyowatatiza wanafunzi wake. Mchango wa wanafunzi katika somo unakuwa ni haba sana.

Mbinu hii ndiyo iliyotokea kuwa maarufu sana miongoni mwa walimu na wanafunzi katika eneo la utafiti. Wanafunzi asilimia 76.9 na walimu asilimia 63.3 waliichagua mbinu hii kama mbinu iliyokuwa ikitumiwa katika eneo la utafiti. Jambo hili linaashiria kuwa walimu wengi nchini Kenya huitumia mbinu hii katika kufundisha dhana mbalimbali za sarufi ya Kiswahili.

2.2.1.1 Umuhimu wa Kutumia Mbinu Hii

Mbinu hii hufaa sana pale ambapo mwalimu huhisi kwamba anataka kufunza mada nyingi na hana wakati wa kutosha. Mwalimu anapochukua jukumu la kufanya kila kitu darasani huku wanafunzi wakisikiliza, huweza kufunza mambo mengi sana kwa wakati mfupi.

2.2.1.2 Udhaifu wa Kutumia Mbinu Hii

Mbinu hii huwafaa wanafunzi ambao wana kiwango cha juu cha uelewa na ufahamu wa mambo. Hawa huweza kumfuata mwalimu na pia kuboresha umilisi wao kupitia udurusu wao wa kibinafsi kuhusu mada walizofunzwa. Hivyo basi, mbinu hii huweza tu kukuza umilisi wa baadhi ya wanafunzi ambao wataweza kuelewa dhana inapofunzwa au wale ambao wataweza kufanya utafiti wa ziada kuhusu mada husika

Kutowashirikisha wanafunzi katika somo huweza kuwaathiri wanafunzi hao kwa namna hasi, hasa wale ambao kiwango chao cha kuelewa mambo ni cha chini. Hawa hubaki nyuma na aghalabu huhisi kuwa dhana inayofunzwa ni ngumu kwao kuelewa. Kutokana na hojaji zilizotolewa, wanafunzi asilimia 57.3 walikiri kuwa walipata ugumu wa kuelewa dhana hii ya KN katika Kiswahili.

Baadhi ya sababu ambazo walizitoa kwa hali hii ni pamoja na: walimu kufunza kwa namna isiyoeleweka vyema na baadhi ya walimu kufunza kwa namna isiyovutia na hivyo wanafunzi kulala wakati wa somo. Krashen (1981) anasema kuwa, viathiri hasi ambavyo hutokana na ufunzaji wa aina hii ni pamoja na: mwanafunzi kuwa katika hali ya wasiwasi, kutojiamini, kukosa motisha wa kufanya vyema, usahaulifu, kutomakinika wakati wa somo miongoni mwa mambo mengine.

Kwa mujibu wa Krashen (1981), viathiri hasi vinapokuwa juu hujenga kizingiti ambacho huzuia ujifunzaji wa L2 kutokea. Mintaarafu ya maelezo haya, mbinu hii huchangia sana hali ya kudorora kwa kiwango cha umilisi wa wanafunzi kuhusu dhana mbalimbali za sarufi. Hii ni kwa sababu mbinu hii huwafanya wanafunzi kutomakinika wakati wa somo, kuwa na wasiwasi, kutojiamini, kusahau dhana wanazofundishwa na hatimaye kukosa motisha wa kufanya vyema katika somo la Kiswahili. Mwanafunzi anayejikuta katika hali kama hii hawezi kumudu kujifunza L2. Penny (1996) anasema kuwa baadhi ya wanafunzi hawa huweza kuyajibu maswali yote ya zoezi linalofuata somo vizuri, lakini umilisi huu hudorora kadiri wakati unavyosonga.

Pili, ufunzaji wa aina hii hulenga kukuza ujifunzaji lugha na hupuuza upataji lugha hasa kwa wanafunzi ambao wana matatizo ya kuzungumza lugha ya Kiswahili. Kwa mujibu wa Macaro, E. (2003), jukumu la mwalimu wa lugha ni kumpa mwanafunzi mafunzo yanayolenga kumwezesha kujifunza lugha kupitia mfumo wa upataji lugha na ujifunzaji rasmi wa lugha. Upataji lugha ni muhimu kwani huu ndio humwezesha mwanafunzi kutoa kauli huku ujifunzaji ukisaidia tu kurekebisha na kupanga kile ambacho mwanafunzi amejifunza kupitia upataji lugha.

Kwa kiasi kikubwa, mbinu hii inafanana sana na mbinu isiyokuwa wazi kama ilivyoenezwa na Dodson (1967) na mbinu ya usanisi kama ilivyofafanuliwa na Fromkin na wengine (2011). Katika mbinu hii, wanafunzi hufunzwa kanuni za kisarufi na kutahiniwa kuhusu kanuni walizofunzwa. Mchango wao katika somo huwa haba na hili huwafanya kutoingiliana na lugha wanayojifunza kupitia unenaji. Kupuuza upataji lugha huwafanya wanafunzi kujipata katika hali ambapo wao hushindwa kujieleza kwa ufasaha kwa kutumia lugha sanifu ya Kiswahili. Kwa hivyo, mbinu hii inakinzana na maoni ya wataalamu wa ufunzaji wa L2 ambao wanasema kuwa ufunzaji huu ni lazima ulenge kumwezesha mwanafunzi kuwasiliana.

Kwingineko, Harmer, J. (1987) anaeleza dhima ya walimu kama kuwasaidia wanafunzi wao kutoka katika hali ya umilisi unaozingatia sana usahihi wa miundo ya kisarufi hadi umilisi unaowezesha unenaji unaokubalika na usio na ugumu. Maoni haya yanaungwa mkono na Penny (1996) miongoni mwa wataalamu wengine wa ufunzaji wa L2. Kwake Penny, matumizi ya miradi mipana na mazoezi yanayolenga kukuza mawasiliano ya mwanafunzi yatamsaidia mwanafunzi kuwasiliana. Tatizo la walimu wa L2 ni kuwa mazoezi ambayo huwapa wanafunzi baada ya somo hulenga kukuza umilisi wa kutunga au kubainisha dhana walizofundisha. Mazoezi kama haya hayawezi kumsaidia mwanafunzi katika mawasiliano yake.

Mintarafu ya maelezo haya, walimu wengi bado wanaendelea kutumia mbinu zilizopitwa na wakati katika ufunzaji wao. Mbinu ya usanisi na mbinu isiyokuwa wazi zilikuwa maarufu katika miaka ya 1960 pale ambapo unenaji wa lugha anayojifunza mwanafunzi haukutiliwa maanani. Hata hivyo, katika miaka ya hivi karibuni wataalamu wa ufunzaji wa L2 wanapendekeza kuwa walimu watumie mbinu ambazo zitamwezesha mwanafunzi kuzungumza lugha anayojifunza hata katika mazungumzo ya kawaida yasiyoratibiwa (Wilkins 1972, Krashen 1987, Temple 2005, na Fromkin na wenzie 2011).

2.2.2 Mbinu Inayojikita kwa Mwanafunzi

Katika mbinu hii, mwanafunzi hushirikishwa kikamilifu katika harakati za ufunzaji wa L2. Katika muktadha wa makala haya, mbinu hii huhusisha wanafunzi kueleza maana ya dhana wanayofundishwa, kutoa mifano na miundo yake na kurekebisha baada ya kusahihishiwa vitabu vyao na mwalimu. Mbinu hii ilikuwa na umaarufu wa kiwango cha asilimia 21.4 katika eneo la utafiti huu. Hii ina maana kuwa walimu wengi hawakuitumia katika ufunzaji wao.

2.2.2.1 Umuhimu wa Kutumia Mbinu Hii

Mbinu hii, kupitia mwongozo wa mwalimu, huweza kuwashirikisha wanafunzi wote katika somo. Hili huvuta nadhari ya wanafunzi na aghalabu wao humakinika kwa muda mrefu. Aidha, mbinu hii husaidia katika kudhibiti baadhi ya viathiri hasi kama vile kutojiamini, kukosa motisha na wasiwasi. Jambo hili ni muhimu na linaoana na maoni ya Krashen (1981) kuhusu mchango wa viathiri chanya katika ujifunzaji wa L2. Kwake wanafunzi ambao wana motisha, wanajiamini na wana kiwango cha chini cha wasiwasi wana nafasi nzuri ya kujifunza L2. Vivyo hivyo, wanafunzi kama hawa wana nafasi nzuri ya kujifunza vipengele mbalimbali vya sarufi ya lugha ya Kiswahili.

Pili, mbinu hii inampa mwanafunzi nafasi ya kuingiliana na lugha anayojifunza. Kupitia maingiliano haya, mwanafunzi huweza kuimarisha umilisi wake kwani wanafunzi wote huwa hawako katika kiwango kimoja cha umilisi wa lugha. Jambo hili ni muhimu sana katika kukuza upataji lugha wa mwanafunzi. Richards na Theodore (1986) wakimnukuu Krashen (1981) wanasema kuwa ujifunzaji lugha hutokea pale ambapo mwanafunzi anasikiliza mawasiliano ya wenzake walio na umilisi ulio kiwango kimoja juu zaidi yake. Aidha, mbinu hii huwawezesha wanafunzi kurekebisha makosa mbalimbali ya kisarufi na kimatamshi.

Mwisho, mbinu hii huweza kuwafanya wanafunzi kufanya usomi wa awali ili waweze kuchangia katika masomo yajayo. Mambo haya yote huweza kuinua ari ya wanafunzi ya kufanya vyema katika somo linalohusika. Aidha huondoa hisi kuwa sarufi ya Kiswahili ni ngumu na isiyoeleweka. Tena, wao huweza kuhusisha vipengele vya sarufi ya Kiswahili na maisha ya kila siku na hivyo kuondoa wazo kuwa sarufi ni dhana 'ngeni' isiyo na uhusiano na maisha ya kila siku.

2.2.2.2 Udhaifu wa Mbinu Hii

Mbinu hii huhitaji muda mwingi na hivyo pana hatari ya mwalimu kutokamilisha mafunzo kwa wakati aliopanga. Pia, wanafunzi wanapokuwa wavivu na wasio na motisha, mbinu hii huenda isifanikiwe. Hata hivyo, mwalimu wa lugha anaweza kudhibiti mchango wa wanafunzi ili kuhakikisha kuwa mafunzo yote yametolewa jinsi alivyoyapanga.

Mbinu hii inawiana na maoni ya Wilkins (1974) alipokuwa akiangalia kuhusu mbinu ya kupokea na kutoa. Kwake, mbinu nyingi za kisasa zinasisitiza ushirikishwaji wa mwanafunzi katika somo kwa imani kuwa mwanafunzi hujifunza vyema iwapo atashiriki katika somo husika. Tatizo ni kuwa ni walimu wachache sana (asilimia 21.4) ambao wanafunzi wao walikiri kuwa wanatumia mbinu hii. Walimu asilimia 16.7 pekee walisema kuwa wao hutumia mbinu hii ili kuona kuwa wanafunzi wao wameyamudu mafunzo wanayopokea. Hiki ni kiwango kidogo sana kikilinganishwa na manufaa anuwai yanayotokana na matumizi ya mbinu hii.

2.2.3 Mbinu Hakiki

Katika mbinu hii, mwalimu husisitiza mawasiliano ya wanafunzi kwa kutumia lugha lengwa. Kanuni za kisarufi hufunzwa kutokana na mawasiliano hayo, na inapolazimu. Hivyo mwalimu hufundisha kanuni za kisarufi zisizoeleweka kama zinavyojitokeza katika mawasiliano ya wanafunzi. Tukirejelea makala yetu, kwa mfano, kanuni na miundo mbalimbali ya KN inaweza kufundishwa kupitia kuwashirikisha wanafunzi katika mazungumzo, kisha miundo na kanuni kuhusu virai nomino hivyo ikafunzwa kama inavyojitokeza katika mazungumzo hayo. Katika hali nyingine, baada ya kanuni na miundo kufunzwa, wanafunzi wanaweza kushiriki katika mazungumzo kuhusu mada inayovutia na kisha mifano ya kanuni na miundo mbalimbali ya sarufi kudondolewa.

2.2.3.1 Umuhimu wa Mbinu Hii

Mbinu hii huwavutia wanafunzi na pia huweza kuoanisha vipengele vya sarufi na muktadha wa maisha ya kila siku ya wanafunzi. Jambo hili ni muhimu kwani huondoa hisia kuwa sarufi ni jambo geni na lisilohusu maisha ya kila siku ya jamii. Hivyo basi kupitia mbinu hii, wanafunzi wanaweza kudondoa miundo mbalimbali ya kisarufi hata katika mazungumzo yao ya kila siku yasiyokuwa rasmi. Hili litawafanya kujifunza kanuni za kisarufi kwa undani na hivyo kuepusha kizingiti cha usahaulifu ambacho hutokea kuwa kizingiti kikuu katika juhudi za mwanafunzi za kuimarisha ujifunzaji wa dhana mbalimbali za sarufi ya Kiswahili.

Sawia na mbinu inayojikita kwa mwanafunzi kama tulivyoeleza hapo juu, kupitia maingiliano na lugha, wanafunzi huweza kuimarisha ujuzi wao wa lugha kutokana na uzungumzaji wa wenzao. Jambo hili ni muhimu kwani hukuza upataji lugha ambao huwasaidia wanafunzi kutoa kauli katika L2. Harmer (1987) anasema kuwa wanafunzi wanahitaji ujuzi wa kutekeleza majukumu ya lugha jinsi wanavyohitaji ufahamu wa sarufi ya lugha. Hii ina maana kuwa ni sharti mwanafunzi aweze kutumia lugha katika mawasiliano yake ya kila siku sawia na kujua kanuni za kisarufi za lugha husika.

2.2.3.2 Udhaifu wa Kutumia Mbinu Hii

Walimu wanaotumia mbinu hii huhitaji muda mwingi sana na mara nyingi muda huu hukosekana. Mbinu hii aghalabu huhitaji wanafunzi ambao wana kiwango fulani cha ufahamu wa L2 na hivyo huenda isifaulu iwapo wanafunzi wanaolengwa hawana kabisa ufahamu wa lugha wanayojifunza.

Kwa kuhitimisha, kuna uwiano kati ya mbinu hii na maoni ya wataalamu wa ufunzaji wa L2, ambao ni pamoja na Wilkins (1972), Krashen (1981), Richards na Lockhart (1996) na Fromkin na wengine (2011). Hawa wana maoni kuwa mbinu nyingi za kisasa zinalenga kumwezesha mwanafunzi wa L2 kuwasiliana kwa kutumia lugha anayojifunza. Krashen, (1981) pamoja na Wilga (1983) kwa mfano, wanaona kuwa ufunzaji wa L2 unafaa kutokea kupitia mawasiliano asilia ambapo kanuni za lugha hazipewi kipaumbele; kilicho muhimu ni mwanafunzi kuweza kuwasiliana. Licha ya mbinu hii kuwa muhimu sana katika ufunzaji wa L2, wanafunzi asilimia 11.1 pekee waliichagua kama mbinu iliyokuwa ikitumiwa na walimu wa Kiswahili kufunzia dhana mbalimbali za sarufi ya Kiswahili. Hali hii ilichangia wanafunzi wengi kufanya vibaya katika zoezi la utafiti, licha ya wanafunzi hawa kufunzwa dhana hiyo miezi kadhaa iliyotangulia utafiti huu.

2.2.4 Mbinu ya Uradidi

Mbinu hii hushikilia kuwa ujifunzaji wa L2 unafaa kuendelezwa sawia na jinsi watoto wanavyojifunza L1. Watoto hujifunza L1 kupitia uigaji na ukariri ambao hatimaye huzua mazoea na umakinikaji. Wanaounga mkono mbinu hii, wakiwemo Macaro(2003) na Richards

(1990) hushikilia kuwa kupitia uradidi wa sentensi ambazo zinafuata kanuni fulani za kisarufi, mwanafunzi wa L2 huweza kujifunza lugha kwa namna ya ndani kwa ndani hivi kwamba ataweza kuzingatia kanuni zile katika mazungumzo yake ya kila siku hata yale yasiyopangwa.

Katika muktadha wa makala haya, wanafunzi hufunzwa kanuni kuhusu miundo mbalimbali ya KN, kisha mwalimu hutoa mifano ya sentensi zinazozingatia kanuni hizo huku wanafunzi wakikariri na pia kutunga sentensi zao zinazofanana na zile za mwalimu.

2.2.4.1 Udhaifu wa Kutumia Mbinu Hii

Mbinu hii huhitaji muda mwingi ili kutekeleza mafunzo. Kwa hivyo pana hatari ya mwalimu kushindwa kukamilisha mafunzo yote kwa muda uliotengwa. Mbali na haya, wanafunzi hutegemea uongozi wa mwalimu na mara nyingi hushindwa kujiendeleza kimasomo pasi na msaada wa mwalimu.

Ukariri wa miundo ya kisarufi huzuia ubunifu wa wanafunzi katika darasa. Wanafunzi hawa hunyimwa nafasi ya kutunga sentensi zao wenyewe na kulazimika kuiga zile za mwalimu. Hili linazuia ujifunzaji kutokea kinyume na jinsi ambavyo hali ingalikuwa endapo wanafunzi wangepewa nafasi ya kudhihirisha ubunifu wao wa lugha. Kwa hivyo, mbinu hii inapingana na maoni ya wataalamu wa L2 kuhusu ujifunzaji lugha.

Kwa msingi wa nadharia ya ujifunzaji L2 ya Krashen (1981), matumizi mapana ya ufunzaji unaotumia mbinu ya urudiaji yanapingwa. Kwa Krashen, ufunzaji huu unachosha na unazuia upataji lugha ambao ni muhimu kwa maendeleo ya mwanafunzi wa L2. Aidha mbinu hii inazuia maingiliano kati ya mwanafunzi na lugha anayojifunza.

Mbinu hii ilipata umaarufu wa asilimia 12 katika eneo la utafiti huu. Hii ina maana kuwa, mbinu hii ilichangia kwa kiasi kidogo hali ya wanafunzi kukosa umilisi wa kisarufi katika eneo la utafiti. Kwa upande mwingine, mbinu hii inaweza kutumiwa pale ambapo lengo la ufunzaji wa L2 ni ujifunzaji lugha kwa ajili ya mawasiliano haba au ya muda wala si upataji lugha. Kwa mfano, mwalimu anayewafunza watalii lugha ya Kiswahili anaweza kutumia mbinu hii. Kwa hivyo, walimu wa L2 wanafaa kuitathmini mbinu hii na kuitumia pale tu ambapo faida zake zinazidi hasara.

Mbali na mbinu hizi, utafiti huu ulilenga kutathmini matumizi ya nyenzo kama vile nyimbo au picha katika ufunzaji wao wa L2. Kulingana na Rutherford (1987), nyenzo moja kama vile picha ina utendakazi wa maneno elfu moja. Anachomaanisha hapa ni kwamba vitu halisi vinavyoonekana kwa macho hueleweka zaidi kuliko maelezo mengi yatolewayo kwa mdomo. Kwa hivyo, utumizi wa vifaa ni muhimu sana katika kufunza dhana za kisarufi kwani hufanya dhana hizo kueleweka vyema. Hata hivyo ni wanafunzi asilimia 10.3 pekee waliokiri kuwa walimu wao walitumia vifaa mbalimbali kurutubisha mafunzo yao. Hii ina maana kuwa asilimia iliyosalia (89.7) ya walimu walitumia maelezo pekee katika kufunzia dhana tofauti za sarufi ya Kiswahili. Hii ndiyo sababu wanafunzi wengi walikiri kutoelewa dhana hizi au kuchanganyikiwa baada ya kufunzwa. Jambo hili lina hatari kwani huchangia katika hali ya wanafunzi kunasibisha Kiswahili na lugha ngumu isiyoweza kueleweka.

2.3 Mchango wa Mbinu za Kufunzia katika Kuimarisha Umilisi wa Wanafunzi

Walimu wengi hutumia mbinu ya usanisi ambayo inasisitiza mwalimu kama nyenzo kuu darasani kufunzia sarufi ya Kiswahili. Wanafunzi hutengwa na mafunzo yote kutekelezwa na mwalimu huku wanafunzi wakisikiliza bila kutoa mchango wowote. Hali hii kwa kiwango

kikubwa huchangia katika kuzorotesha kiwango cha umilisi wa mwanafunzi kuhusu dhana mbalimbali za sarufi ya Kiswahili kwa njia zifuatazo:

- (i) Huwatenga wanafunzi wasioelewa mafunzo haraka. Wanafunzi walio na utata wa kuelewa dhana za kisarufi haraka hubaki nyuma. Hawa hukosa kumakinika na baadaye hupoteza ari ya kufanya vyema katika Kiswahili. Wengi wa wanafunzi hawa huishia kuitazama sarufi ya Kiswahili kama dhana dhahania isiyoeleweka.
- (ii) Mwanafunzi hunyimwa nafasi ya kuonyesha ubunifu wake. Kwa kuwa mafunzo yote hutekelezwa na mwalimu, mwanafunzi huwa hana nafasi ya kudhihirisha ubunifu wake. Hali hii huchangia usahaulifu wa mwanafunzi kwani kila mara hujaribu kufikiri kama mwalimu wake.
- (iii) Mbinu hii huchosha sana na kwa hivyo baadhi ya wanafunzi hupoteza makini ama huchukia mafunzo ya sarufi. Baadhi ya wanafunzi hulala somo linapoendelea hali inayowafanya hukosa umilisi kuhusu dhana inayofundishwa.
- (iv) Hukuza viathiri hasi kama vile wasiwasi, kutojiamini na kadhalika. Kwa sababu ya kutoingiliana na lugha, mwanafunzi huwa hana uhakika wa kufanya vyema katika somo linalofundishwa.
- (v) Wanafunzi hunyimwa nafasi ya kujifunza lugha kupitia njia asilia ya upataji lugha. Hii ni kwa sababu mbinu hii husisitiza ufunzaji rasmi wa kanuni za lugha. Jambo hili husababisha matatizo katika mawasiliano.

Kwa upande mwingine, kuna walimu wachache sana ambao hutumia mbinu ya kutoa na kupokea (inayojikita kwa mwanafunzi), mbinu hakiki (inayosisitiza mawasiliano ya mwanafunzi) na mbinu radidi (ukariri wa kanuni za kisarufi). Mbinu za kutoa na kupokea na ile hakiki ni miongoni mwa mbinu za kisasa zinazopendekezwa na wataalamu wa ujifunzaji wa L2 kwa sababu zifuatazo:

- (i) Mbinu hizi humshirikisha mwanafunzi kikamilifu katika shughuli za kiusomi. Hivyo, wanafunzi huhisi kuwa vipengele vya kisarufi vinahusu maisha yao ya kila siku wala si vigeni kwao.
- (ii) Somo huvutia na haliwachoshi wanafunzi, hivyo huweza kukuza viathiri chanya ambavyo ni muhimu kwa mwanafunzi wa L2.
- (iii) Mbali na kufunzwa miundo ya kisarufi, mbinu hizi huwapa wanafunzi nafasi ya kukuza umilisi wao wa lugha kupitia upataji lugha. Upataji lugha huu hutokea wanaposikiliza kauli zinazotolewa na wenzao darasani.
- (iv) Mbinu hii huwachochea wanafunzi kufanya usomi wa awali hasa pale ambapo wana ari ya kushiriki katika mijadala darasani.
- (v) Wanafunzi huweza kukuza ubunifu wao kupitia maingiliano na lugha wanayojifunza. Matumizi ya mbinu ya uradidi yana manufaa kwa mwanafunzi kwani yatamsaidia katika kukariri na kufahamu kanuni za kisarufi za lugha, lakini ni sharti yale mafunzo radidi yaambatane na kushirikishwa kwa wanafunzi katika mawasiliano.

3.0 HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Kiwango cha chini cha umilisi wa dhana za sarufi katika Kiswahili huchangiwa na mambo mengi, zikiwamo mbinu za kufunzia ambazo hutumiwa na walimu. Majibu ya wanafunzi katika zoezi la utafiti yanadhihirisha kuwa mengi yanafaa kufanywa ili kuboresha kiwango cha umilisi kuhusu dhana za kisarufi wanazofunzwa. Makala haya yanapendekeza yafuatayo yazingatiwe katika ufunzaji wa vipengele mbalimbali vya kisarufi:

Walimu waache kutumia mbinu za kale za kufunzia L2 na wakumbatie mbinu mpya za kisasa. Mbinu zote ambazo zinahimiza ushirikishwaji wa mwanafunzi katika somo ni nzuri na zinafaa kutumiwa na walimu wote wa L2. Kulingana na mbinu hizi, kilicho muhimu ni

mwanafunzi kuzungumza L2 na kisha kupitia ujitathmini ataweza kurekebisha na kuboresha lugha yake. Hili linaweza kufanikiwa kupitia:

- Wanafunzi kupewa nafasi ya kutosha ya kuzungumza darasani. Mwalimu anaweza akawapa mada watakazozimudu kuzungumzia huku wakitumia miundo waliyojifundisha.
- Mwalimu kudondoa vifungu au mada ambazo zitawavutia wanafunzi na hivyo kuwachochea wazungumze.
- Walimu watumie vifaa na nyenzo ili kurahisisha ufunzaji wa sarufi ya Kiswahili. Vifaa kama vile picha na nyimbo huweza kurahisisha dhana ambazo ni za kidhahania katika sarufi. Mbali na hayo, huchochea mwanafunzi kuzungumza na hivyo kujifunza lugha kupitia upataji lugha.
- Walimu wahakikishe kuwa wanafunzi wanatumia lugha sanifu ya Kiswahili katika mazingira ya darasani na nje ya darasa.

Kwa upande mwingine, walimu wengi hawana ufahamu wa mbinu za kisasa za kufunzia L2. Kwa hivyo, mikakati inafaa kuwekwa kuona kuwa walimu wamefahamikiwa na kushirikishwa katika maamuzi kuhusu ufunzaji wa L2. Jambo hili linaweza kufikiwa kwa kufanya yafuatayo:

- Makongamano na semina ziandaliwe kote nchini ili walimu wafunzwe umuhimu wa kutumia mbinu za kisasa za ufunzaji wa sarufi ya L2.
- Vyuo vikuu na vyuo vingine vya walimu vihakikishe kuwa walimu wote wa lugha wamepewa mafunzo kabambe kuhusiana na mbinu mwafaka za ufunzaji wa L2.
- Kozi za ufunzaji wa L2 zianzishwe katika vyuo vikuu vyote kote nchini. Kufikia sasa kuna vyuo vikuu vichache sana ambavyo vinafunza kozi zinazohusu ufunzaji na ujifunzaji wa L2.
- Wataalamu wa lugha ya Kiswahili waandike vitabu kuhusu ufunzaji na ujifunzaji wa L2 ili wanafunzi wa Kiswahili wavisome. Vitabu vingi vinavyotumiwa na wanafunzi na walimu wa Kiswahili kujifunza mbinu za ufunzaji/ujifunzaji wa L2 ni vya Kiingereza. Hali hii inafaa kurekebisha mara moja. Watafiti na wataalamu wa Kiswahili wanapaswa kuandika vitabu vingi vya kuwaelekeza wanafunzi na walimu wa Kiswahili kuhusu njia mwafaka za kufunza/kujifunza lugha ya Kiswahili kama L2.
- Waandishi wa vitabu vya kiada vinavyotumiwa shuleni wapendekeze matumizi ya mbinu za kisasa kwa walimu wa lugha ya Kiswahili.

Uzingatiaji wa mapendekezo yaliyotolewa hapa utasaidia sana kuinua kiwango cha umilisi wa wanafunzi kuhusu dhana mbalimbali za kisarufi. Mbali na kulifanya somo livutie, wanafunzi watakuwa wamefanikiwa kuepuka athari za viathiri hasi ambavyo hukinza ujifunzaji wa sarufi ya lugha ya Kiswahili.

MAREJELEO

- Cook, G. (2000). *Language Play: Language Learning*. Oxford: Oxford University Press.
- Dodson, C. J. (1967). *Language Teaching and the Bilingual Method*. New York: Pitman Publishing Corporation.
- Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Fromkin, V., Rodman, R. and Hyams, N. (2011). *An Introduction to Language*. Los Angeles: Wads Worth.
- Harmer, J. (1987). *Teaching and Learning Grammar*. London: Longman Group Ltd.

- Krashen, D. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Krashen, D. (1987). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. London: Prentice Hall International Limited.
- Macaro, E. (2003). *Teaching and Learning A Second Language*. London: Continuum Ltd.
- Penny, U. (1996). *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. London: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Richards, J. C. (1990). *The Language Teaching Matrix*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, J. C. na Lockhart, C. (1996). *Reflective Teaching in Second Language Classrooms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, J. C. na Theodore, S. R. (1986). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutherford, W. E. (1987). *Second Language Grammar: Learning and Teaching*. New York: Addison Wesley Longman Inc.
- Temple, L. (2005). *Instructed Learners' Fluency and Implicit/Explicit Language Processes* katika Housen, A. na Pierrand, M. (Ed), *Investigations in Instructed L2 Acquisition*. Berlin: Die Deutsche Bibliothek. Pgs 1-31.
- Wilga, M. R. (1983). *Communicating Naturally in A Second Language: Theory and Practice in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilkins, D.A. (1972). *Linguistics in Language Teachings*. London: Edward Arnold (publishers) Ltd.
- Wilkins, D.A. (1974). *Language Learning and Teaching*. London: Edward Arnold (publishers) Ltd.